

УВОД

У оквиру јавног конкурса за финансирање пројеката за реализацију Локалног плана акције за децу Пирота за 2011.год. Удружење просветних радника „ЛОГОС“ из Пирота је 30. маја 2011.год. почело са реализацијом пројекта: **«Из Пирота сам, могу то и да покажем».**

Циљ пројекта је подизање нивоа свести код деце основношколског узраста о културним и историјским вредностима овог краја и схватању да живети у Пироту није срамота, већ предност.

Овим пројектом желимо да промовишемо: говор пиротског краја, културне, географске, историјске, археолошке и друге вредности. Производ пројекта је брошура А5 на 20-так страна, «уџбеник» друштвених наука Пирота и околине, као дидактичко средство које ћемо користити како у настави, тако и као промотивни материјал.

Током трајања пројекта охрабрили смо ученике основних школа да започну (и наставе у наредним годинама) истраживање пиротског краја, да проучавају особености пиротског дијалекта и да помоћу стечених знања успешно савладавају књижевни говор.

Ауторка пројекта:
Оливера Величковић-Лилић, проф.

ТЕМЕ

Парк природе „Стара планина“

Подручје Парка природе „Стара планина“ се протеже делом у Бугарској и делом у Србији. За парк природе од изузетне вредности проглашено је 1997. године. Укупна површина Парка природе „Стара планина“ износи 142.219,64 ха. Регионално припада источној Србији, а административно се простире на територији четири општине: Зајечар (9.958 ха), Књажевац (9.958 ха), Пирот (63.194 ха) и Димитровград (11.099 ха).

У парку природе „Стара планина“ се налазе 1195 врста биљака (24,5% фонда флоре Србије), 51 врста маховине, (34% Србије). На Старој планини у Општини Пирот су издвојени строги природни резервати: „Вражја глава“, „Три чуке“, „Смрче“ (Арбиње) - најочуваније и најлепше смрчеве шуме на Старој планини и у Србији уопште и „Копрен“ који представља налазиште биљака из породице месождерки (*Drosera rotundifolia*).

На Старој планини живи: 116 врста дневних лептира, од којих су 22 новоутврђене, а 6 представља реткост; 18 врста херпетофауне од којих 6 врста припада класи водоземаца, а 12 врста класи гмизаваца; ихтиофауна представљена са 26 врста; 203 врсте птица. Стара планина је укључена у регистар подручја од међународног значаја за птице Европе - ИБА са површином од 44.000 ха. Парк природе „Стара планина“ заштићено је природно добро номиновано за програм „Новек и биосфера“ (УНЕСЦО-МАБ). Коришћен материјал из документације ЈП „Србијашуме“.

Драган Николић, проф.

ВЕТРЕНА ДУПКА је пећина и налази се (NE) од села Власи у Општини Пирот, на регионалном путу Пирот-село Суково-село Власи-Звоначка Бања, на левој страни реке Јерме. Укупна дужина прелази 3 км. Пећина се састоји из два елемента: хоризонталне пећине Ветрене дупке и вертикалне јаме Пештерице пречника 40 м и дубине 155 м, кроз које пониру воде Беровског језера у Блатну дворану. Пећина има 5 деоница, улаз је веома узак, висине 2,2 м а максимална ширина је 1,3м, пећински накит је спорадичан, канал вијуга, с бројним скретањима и падом од улаза у пећину.

Драган Николић, проф.

ДАГ БАЊИЦА је терма, топли извор и налази се у долинни Градашничке (Добродолске) реке око 3 км (NW) од села Градашница, и око 5 км северно од Пирота у делу тзв. „Градашничке терме“. Ту се јавља више топлих извора на 466 до 470 м нв. Извори припадају термалном изворишту и различитог су типа. Температура ових извора је од 21,5-30°C, а минерализација потиче од еруптивних стена и гасова. Извори имају малу радиоактивност и лековита дејства, код стомачних, реуматских и кожних проблема. Стара легенда говори о чудотворном лечењу девојке Даге, по којој је бањица добила име.

Драган Николић, проф.

САРЛК или Сарлак, Хисарлак је брдо на крајњем (Е) рту Суве планине, односно њеног истуреног дела под називом Белава. Сарлак има 3,5 Км², а највиши врх је Момчиловац 562 м нв. Налази се у (NW) делу пиротске котлине. Ова мала стена и њен положај искоришћени су за изградњу Момчиловог града (Кале) који је током историје имао одбрамбену функцију и представља језгро развоја каснијег града у свим наредним историјским периодима.

Драган Николић, проф.

Река ВИСОЧИЦА је дугачка 84 Км. Кроз Србију тече дужином од 69 Км, а кроз Бугарску 15 Км. Десна је притока реке Нишаве. Површина слива је 810 Км². Височица настаје од неколико извора испод планинског врха Ком 2016 м на (SE) делу Старе планине у Републици Бугарској као река Комштица, по истоименом селу. У Србији у општини Димитровград улази 2 Км (SE) од села Доњи Криводол и добија име Височица, по регији «Висок» кроз коју тече. Од села Славиња река добија препознатљиво име Височица, које се мења у реку Темштица, низводно од места где прима десну притоку Топлодолску реку, недалеко од места “Мртвачки мост”. Укупан пад у Србији износи 509 м, а коефицијент развјетка тока је 1,95. Веће десне притоке су: Воденичка река, Росомачка река, Дојкиначка река, Гостушка река, Топлодолска река, Рудињска и Клајћа. Већа лева притока је Пкривштица.

Драган Николић, проф.

Река ЈЕРМА постаје од Вучје реке и Грубине које се састају код села Клисуре. Дужина реке Јерме од села Клисуре до ушћа је 63,5 Км, а са Вучјом реком као изворишним краком дужина је 72,1 Км. Србији припада 45,1 Км, а Бугарској 27 Км. Површина слива реке је 796 Км², од чега Бугарској припада око 400 Км².

Веће десне притоке су: Кострашевска река 11,5 Км, Лишковица 14 Км, Глоговштица 20,2 Км, Јабланица 14,8 Км, која се улива у Јерму на месту где она из Бугарске улази у Србију, Погановска река 10 Км, Звоначка река која постаје од Нашушковске и Ракитске реке које се састају код села Звонца 641 м н.в., а у Јерму се улива недалеко од Манастира Св. Јована у селу Трнско Одоровце на 549 м н.в., и Кусовранска река дугачка 11 Км. **Лево притоке Јерме су** Срежина река 5 Км, Драгињска река 5 Км, Грознатовска река 5 Км, Туроковска река 4 Км, Куса река 4 Км и Суковски поток 4,5 Км.

Драган Николић, проф.

Јевреји у Пироту.

ЈЕВРЕЈСКА МАЛА или Јеврејска махала, била је насељена углавном Јеврејима у делу Пирота под називом Пазар, у центру града у продужетку Рабеновог здања и данашње здраде Поште. Становништво су чинили Јевреји „Сефарди“, који су се доселили из Шпаније, говорни језик је био жаргон тзв. ђудезмо (јудео-еспањол или ладино). Прва синагога је била саграђена још у XVI веку, али јој се не зна

права локација. Током времена синагога звана „КАЛ“ названа и Нови Кал, реновирана је око 1932. године, а у дворишту се налазила и МЕЛДАР-јеврејска школа, мало ритуално купатило - Микве, а преко пута Кала је био мали Мидраш, где су се Јевреји састајали преко недеље, а суботом ујутро би тамо проучавали кабалистички спис „Зохар“ (Књига сјаја). За време српско-бугарског рата 1885/86. године Бугари су заузели Пирот око три месеца и у том периоду су разорили синагогу и опљачкали све јеврејске куће. Било је и Јевреја који су учествовали у ратовима заједно са својим комшијама Пироћанцима. У Пироту је 1912/13.године било између 250 и 350 Јевреја. Рано у зору 12. марта 1943.године бугарски окупатори су блокирали Јеврејску махалу и из ње извели сво јеврејско становништво, које је могло да понесе само личне ствари и документа. У логору у згради Соколане (данас је то објекат физкултурне сале Гимназије у Пироту) су били затворени седам дана до 19. марта 1943.године, када су у рану зору 178 људи, жена и деце под пратњом моторизоване коњичке полиције, одведени до железничке станице. Последњи трагови наших јеврејских суграђана губе се 21. марта 1943.године у бугарском граду Лом на Дунаву. Према документима Леон М. Сид је у Јерусалиму је марта 1944. предао писмену изјаву Генералном конзулату Краљевине Југославије, под називом: Поступак окупаторских бугарских цивилних и војних власти у Пироту и округу пиротском са списком од 152 имена Јевреја из Пирота.

Драган Николић, проф.

ПИРОТ

43° 09' 11" СГШ, 22° 35' 10" ИГД, 1232 Km² . Површина 1232 км², 72 насеља, (општи подаци 2005.год.), налази се у Горњем Понишављу у пиротској котлини, са просечном надморском висином 367 мнв. По Јовану Цвијићу, подручје између Ниша, Софије, Скопља и Косовске Митровице назива „централном обласћу Балканског полуострва“. Од Београда је удаљен 300 Км, Беча: 900 Км, Будимпеште: 692 Км, Истанбула: 635 Км, Софије 80 Км, Солуна: 436 Км, Ниша: 70 Км. Образовна структура: 10,27% са високом и вишом школом, 53 % има средњу школу, а 36% има основну школу и мање.

У Пироту има 8001 је незапослених, 33 % незапослених у односу на расположиву радну снагу. У Пироту има : 465 привредних друштава, 1347 предузетника, а према величини предузећа и броју запослених: малих је 79,7%, средњих је 16,6%, великих 3,7%. Више на : <http://www.ledo.pirots.rs/>

Званичан сајт Општине Пирот: <http://www.pirots.rs/index.php/rs>

Главни водоток чини река Нишава, укупне дужине 218 Км, дужина тока у Србији 151 Км. Доминира планина, Стара планина (врх Миџор 2168м).

Прво помињање града је на римској карти из Tabula Peutingeriana, сегмент VII, из прве половине III века наше ере, под називом Turres (што значи: Куле)

	Површина територије,	Број становника, према Попису	Први резултати
--	----------------------	-------------------------------	----------------

		1991. године	2002. године	2011. године	Апсолутни пораст/пад 2011-2002
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	88361	7.576.837	7.498.001	7.120.666	-377.335
Централна Србија	55.968	5.606.642	5.466.009		
ПИРОТСКИ ОКРУГ	2.761	115.970	105.654	92.277	-13.377
Бабушница	529	19.172	15.734	12.259	-3.475
Бела Паланка	517	16.351	14.381	12.051	-2.330
Димитровград	483	13.334	11.748	10.056	-1.692
Пирот	1.232	67.113	63.791	57.911	-5.880
Извор података: Републички завод за статистику					

Први историјски извор, у којем је Пирот, као град, забележен јесте римска карта из 3. века, позната као Tabula Peutingeriana. Античко насеље на месту данашњег града звало се Турес, што на латинском значи куле, а служило је за контролу и одбрану главног друма у овом делу Царства. У Turēs-у су путници могли да преноће, да се окрепе и замене коње или кола.

Од 5. до 15. века Turēs се нигде не помиње, тако да је овај период остао потпуно нерасветљен, али зато о периоду после 15. века постоје богати списи. Град је најпре добио име Pīrgos, заменом латинског назива грчким (са истим значењем), а затим се дошло и до српског имена Пирот. Овај град су освајале разне војске. У 12. веку пиротски крај је у саставу државе Стефана Немање, што потврђују и манастири у његовој околини. Од петовековног турског ropcтва ослобођен је 1877.

Драган Николић, проф.

Село ПЕТРОВАЦ се налази SW од Пирота. Најстарији писани помени овог места као Смрдан су из периода 1447-1489.године у поседу Алибега и припада нахији Знепоље, има 16 домаћинства, три удовице и приход од 1648 акчи. О пореклу имена Смрдан. По казивању Чедомира и његовог сина Боривоја Панајотовића из фамилије „Панајотовци“ кад су Турци дошли у центар села, поред извора су се купале свиње, и то је утицало да Турци промене име селу из Дунђе у Смрдан. По другом тумачењу Смрдан са односио на понашање сељака, који су били самостални себи својствени. Данашњи назив село је добило по Петру I Карађорђевићу. Историјски је важно место јер су се на оближњој планини: Дренова глава, водиле битке и пре Првог и у току Другог светског рата. Данас, у знак обележавања вековне борбе за ослобођење ових крајева од окупатора обележава се 7.јул у подножју Дренове главе у месту Падеж, где је у знак захвалости, поред чесме Градислав, подигнут споменик.

Драган Николић, проф.

ВИА МИЛИТАРИС, Римски пут (Via Militaris) спајао је Европу и Азију, Via Publica, Agger Publicus, Strata а у срдењем веку звао се Цариграчки пут-Цариградски друм и Моравски пут. Први пут у долини Мораве изградиле су Римљани 33 год. н е, а источни део пута, кроз Тракију изградиле су између 29. и

61. године. Пут је скретао на југоисток преко Беле Паланке (Remesiana), Пирота (Turres) помиње се у римској карти Tabula Pentingeriani издатај у III веку наше ере, ка Софији (Serdica) и Пловдиву (Philipopolis), а одатле преко Једрена (Hadrianopolis) до Цариграда (Vizantion). Од Београда до Vizantiona било је 30 преноћишта, 43 станице за измену кола и коња, око 670 римских миља. Пут је био по правилу девет корака или шест метара широк и поплочан великим полигоним камењем или посут песком.

Драган Николић, проф.

СТАМБОЛ ЈОЛ или Цариградски друм у делу Дубровчанина Феликса Петанчића из 1444.год. „О путевима који воде у Турску“, који је посвећен угарском краљу Владиславу II, по први пут се говори о два идеална правца који од Београда воде преко Једрена до Цариграда или Галипоља. Један води преко Ниша и Пирота, а други преко Косова. У XVII веку чувени путописац Евлија Челебија га је називао главни пут, царски друм, између Софије и Београда. Пут је био широк девет обичних људских корака, толико да су могла да се мимоиђу двоја кола, да је углавном „рђав и напоран“, делимично блатњав... На путу је било и сталних саобраћајних објеката попут МЕНЗИЛХАНЕ, у време Мехмеда II ово су биле основа курирске поштанске службе, углавном су то биле веће штале са сламеним кровом, са три стране отворене, а поред њих су две или више колиба где живе људи који чувају коње.

Драган Николић, проф.

МОМЧИЛОВ ГРАД , Тврђава, Пиротски град, налази се на истуреном малом рту стеновитог одсека Суве планине, тј. Сарлаку (Сарл'к). на десној страни речице Бистрице и као војно утврђење се састоји из три спојене целине. Горњи град је изграђен током последње деценије XIV века, у време кнеза Лазара, и полигоналног је облика, правца W-E, димензија 50x35 м. Средњи град има елипсоидни облик и димензије 70x60 м и степенасто се спушта јужно, источно и северно уз Горњи град, али без грашевине везе са њим. Доњи град је димензија 180x130 м, има облик неправилног правоугаоника са правцем пружања (NW) и три капије: Нишку, Стамбол и Књажевачку. Тврђава је окружена воденим кналоом ширине 5-6 м. У Нишкој капији у Доњем граду пронађена је мермерна плоча са натписом: „Војни командант Рахим-паша обнови овај града 1804“.

Драган Николић, проф.

Пиротски ћилим

Пиротски ћилим се израђује на вертикалном разбоју, где су и основа и потка од чисте вуне. Потка се провлачи прстима кроз зев основе и тупицом се удара што јаче (да би ћилим био густо ткан). Ћилим дуго траје због велике густине ткања. Он има два идентична лица. За ткање ћилима користи се 95 шара. Најпознатије шаре су : корњача, ђул, бомба, краљичин рукав, софра, итд.

		
Бомба	Ђул	Корњача

Готово у свакој шари постоји невидљиви крст. Пиротском ћилиму се приписују чудотворне моћи позитивне енергије и зато је он заштитник сваке куће која га поседује. Он је не само занатска, већ и уметничка рукотворина, а за то су заслужне пиротске ткаље. Захваљујући географском и политичком положају Пирота, пиротски ћилим је доспео до резиденција председника многих држава. Он је био некада, а и данас је први прави бренд Пирота и Србије.

Јовановић Јована

ЕСНАФ „Удружење занатлија, пиротског краја“ налазило се у делу тзв. „Рабеновог здања“, власника Јеврејина Ахарона-Арон Рабена, који је на углу тадашње улице Војводе Степе број 20 и Јеврејске махале-мале, 1883.године саградио велику зграду тог времена која је од народа прозвана „Рабеново здање“ или „Нојева лађа“, јер је зграда изграђена или „отргнута“ од воде, мочваре, суседног периферног ненасељеног „Барја“ . Јеврејин Ахарона-Арон Рабен је као имућан пиротски трговац и као прави локал патриота пуно пропатио од бугарских окупатора. Одселио се из Пирота, неколико година после Српско-бугарског рата. Наследници су продали „Рабеново здање“. Професор Коста Н.Костић помиње списак од 20 еснафа. Најстарији занати су свакако: терзијско-абаџијски, грнчарски, кацарски, ткачки, црепарски. Занатлије су правили своје еснафе, неки и нису већ су имали посебан еснаф.

О старим занатима писали су ученици ОШ «8. септембар» Пирот

Данашњицу одликује веома унапређена технологија. Скоро за сваки занат који се у прошлости могао радити ручно смишљена је бар по једна машина која може заменити људску руку, али наравно, не у потпуности. Неки занати, потиснути од стране модерне индустрије, су заувек изгубили значај.

За наш ћилим се далеко чуло, јер је ћилимарство преношено с колена на колена и тако се усавршавало. Колико пута сте замишљали како летите на ћилиму, попут Аладина ? Од давнина се скоро свака жена бавила овим занатом. Уносила је део свог срца, талента и својим рукотворинама обезбедила неки углед у свету. Пиротско ћилимарство је настало у средњем веку. Постоји мишљење да је ћилим

настао од покривача који се стављао испод коњског седла . Овај занат се развијао постепено. Прво се формирао и тада се радило за домаће потребе. Израђиване су простирке једноставне и необојене. Чешљањем вуне добијана је мека и глатка простирка, а касније се појављују и први орнаменти. Радило се на вертикалном разбоју, а велика потражња је била на тржиштима. На овим прелепим простиркама се уочава богатство боја, мотива и традиције.

Пиротски ћилим, као права реткост, је доспео у многе познате градове. Тада је потражња била већа, али данас више није. Иако је потонуо у заборав, увек ће освајати својом лепотом.

Наталија Станишић VIII 3

Стари занати: пинтер

Све је мање занатлија, и ако наиђемо на неког то ће бити неки дека у планинском селу који је то наследио од свог оца. У мом селу од занатлија има један стари ковач и један грнчар. Ја ћу вам описати како се прави буре јер је мој деда био пинтер.

Бурад се најчешће прави од багрема и дуда. Кад се одсече дрво носи се на стругару да добијемо даске од њега. Даске се напољу суше шест или више месеци. За прављење бурета потребно нам је право и полукружно ренде и чекић. Осушене даске додатно изгладимо ако је то потребно, а затим полукружним да направимо потребна удубљења и тако добијене даске се називају дуге. Од дасака сакујемо дно и поклопац а онда ставимо две дуге у један обруч, наместимо дно и наложимо ватру унутар њега. Док ватра гори ми стављамо преострале дуге, обруче и између њих стављамо папур (шеваришемо га) како вино или ракија не би могли да цуре кад се даске осуше. Кад се ватра угаси дрво почиње да се шири. Очистимо буре од пепела и полукружним рендетом скинемо горевину и лакирамо га. Касније ставимо и поклопац на којем може бити чесмица за лакше точење. На крају нагреемо слова и бројеве и најчешће утиснемо име мајстора, годину производње и колико је литара а можемо и слику грозда, шљиве или било коју другу. Последње што урадимо је то што избушимо место за чеп и ставимо га. Овакво буре је спремно за употребу.

Овај занат је јако редак и сада у селу нико не може да направи буре!

Никола Павлов VIII 4

Стари занати

У нашем народу од давнина па до данашњих дана доминирају, а понегде само још увек и постоје стари, леви занати који су бележили прошло време и урезали трагове за данашњицу и неко будуће време. Пуно је заната и сви су они, сваки за себе, по нечему својствени и карактеристични. Тако је давно, што не памте ни наши родитељи, постојао један леп и по много чему интересантан занат где су руке и мисли све оно што је лепо преточиле у дело и из тога правиле предиван накит који је служио за украс најбогатијих дворова, а носили су их већином они који су у то време чинили богат слој становништва. То је кујунџијски занат.

Умеће је врских мајстора да уметност и знање преточе у накит а све то из малих, али лепо уређених радионица, које су исто тако као и кујундзије имале душу. Из њих су излазиле, као готов производ, прелепе огрлице, наруквице, медаљони, а мајстори, предивни, отмени и пријатни људи од угледа за околину. Сви они, њихово умеће, описани су у многим књижевним делима, као и у “Зони Замфировој”. Правили су они и разне друге предмете за домаћинство који су красили и богате, а било је и оних за сиромашније. Како свако време носи нешто своје, у данашње време у свету компјутера и интернета и брзог живљења нама остаје да се само сећамо кујунџија, да о њима пишемо и чувамо као успомену на прошло време.

А колике трагове је кујунџијски занат оставио на наше просторе, сигурно ће у народу живети, кад већ не постоји!

Ристић Ивана VIII 4

ЗНАТИ: Грнчарство-вајарство-уметност

Одавно су говорили наши стари да човек са својих десет прстију може да створи све што жели и хоће, а и да својом једном руком све то уништи. То вам је као кад почнете да пишете писмо па после прве речи згужвате папир и оставите га негде, недоречено. Као да почнете да вајате одређени предмет и код саме финесе све уништите, а у руци остане само парче глине. Верујем да од живота добијамо оно за шта припремамо себе, тако да не постоји нешто што је одлука без последица. Наше судбине су врхунац свих избора које смо начинили успут, и зато је неопходно слушати свој унутрашњи глас кад год проговори.

Већину људи тај глас вуче ка добрим стварима. Усмерава их на то какву одлуку да донесу, да ли да скрену лево или десно у потрази за нечим. У овом случају, у потрази за занатом. Предлажем ти грнчарство исто толико колико и вајарство. Безброј разних питања и одговора утичу на тебе. Стално се премишљаш. На крају ће остати само питања. Шта је вајарство? Колико дуго се користи појам под тим именом? По чему је толико посебно грнчарство? Како се израђују предмети? Да ли је то тежак занат? Безброј питања, а још толико одговора. Грнчарство је, као и вајарство, уметнички занат. Још од давнина наши преци су грнчарство користили како би набавили намирнице неопходне за живот. Направили би одређено посуђе и украсе и продавали их. Предмети се, и дан данас, праве од одговарајуће врсте земље која се помеша са топлом водом и добро умеси. Добија се тестаста маса која се обликује у различите облике. Када се заврши израда предмета, остави се у хладовину да се суши. Предмети се потом пеку у специјалним пећима. После печења, хлађење мора бити потпуно да предмети не би попуцали. Вајарство је уметност обликовања предмета у материјама као што су камен, мермер, дрво, глина... Вајар је човек који креира скулптуру. У ту технику се одлично уклапају глина и восак, и могуће их је лако обликовати. Боја направљеног предмета може бити природна или вештачка. Људи који су ове занате измислили, вероватно нису знали да ће то бити занимање многих генерација, али ни то да ће се ти занати ускоро заборавити. Стижу нове

генерације, технологија сваког дана све више напредује. Некадашње занатске производе људи замењују модернијим стварима. Међутим, постоје и људи, као и организације, који се труде да ови занати не буду заборављени. Такође, постоје и љубитељи старих заната, као ја, који покушавају да га истакну на што бољи начин и у што бољем светлу.

Да ме не познајете, не бисте ни помислили, да сам ја, ученица осмог разреда, упркос свим другим интересовањима, љубитељ културе наших предака. Не дајте да ови занати буду заборављени, јер ће то бити као да је један део прошлости однео торнадо у неповат.

Ана Ценић VIII4

Народна ношња нашег краја

Ношња и обућа је према социјалним параметрима подељена на сеоску и градску. Сеоска ношња по типским одликама припада шопској ношњи. Главне сировине за израду текстилних производа биле су вуна и конопље, као и кожа за израду делова одеће и обуће.

Предмети женске народне ношње су кошуља типа тунике са рукавима, хаљина без рукава-сукно, зубун, модро, колија, кожух, памуклија, тканица, прегача, капа каица, шамија и марама, у новије време сукња вутарка и јелек, као и обућа од пресне и штављене коже.

Мушку народну ношњу чине: кошуља, бревенеци, дуги бели јелек, опанцак са гуглом и гуња, широки вунени појасеви, чарапе и шубара. Од новијих делова мушку народну ношњу чине: брич и клин чакшире, јелеке, сакое и капуте од мрког и црног сукна.

Кошуља припада типу равно кројене тунике са широким неукројеним и право углављеним рукавима. Кошуља је дугачка до изнад чланака и при ношењу се доњи део видео испод горњих хаљетака.

Сукно је хаљина израђена од црног домаћег ваљаног сукна, спреда непросечена, без рукава, и дуга до испод колена. Састоји се из два права парчета (предње и задње сукно) која се спајају на раменима услед чега су отвори за руке могли да се обликују у округлине.

Празником су жене преко кошуље носиле јелек од тамније вунене тканине, без рукава, са срколиким отвором на грудима са гајтанском оптоком и зејтиницама у угловима. Отвор се закопчавао са четири пуцета. Овај јелек је био дужине до скута и понекада је био постављен памуком.

Зубун припада хаљетку отвореног типа, без рукава је, испуњен памуком и прошиван. Постава је од белог памучног платна. Ношен је преко дуге кошуље са прегачом. Најпре је набављан за девојке пред удају и за венчање, а после су га носиле како млађе тако и старије жене. Ношен је углавном у време празника.

„Кожув“ је зимски део одеће. Носиле су га само удате жене које су га добијале на дан венчања од свекрве. Свекрва је том приликом носила нови кожух од овчије коже. Девојке и жене су плеле и носиле чарапе од беле небојене вунене пређе. Мушка ношња је једноставна и с мало украса. Кошуља је кројена од домаћег

платна изатканог од конопље. На грудима, до појаса, је дубок разрез „пазука“. Кошуља је равно кројена, широких рукава без таслица и дуга скоро до колена. Чакшире „бревенци“ или „беневерци“ су шивене од белог сукна. Састоје се из предњег дела – „предњака“, задњег дела „седла“ или „подупине“ и ногавица. Дуги бели јелек „елек“ без рукава облачен је преко џамадана . Шивен је од белог домаћег сукна дужине до изнад чланака. Дуга хаљина „дреја“ израђена од белог сукна била је истог кроја као „дуги елек“, али је имала дугачке рукаве. Од обуће ношене су беле вунене чарапе које су биле прилично кратке. Опанке су сељаци сами правили од нештављене коже и то бивоље, телеће или свињске, са врпцама од козине или кучине.

Наташа Мицић

О неким особинама пиротског говора

Пиротски говор припада призренско-тимочком дијалекту који се простире између Тимока на северу и Призрена на југу, а прецизније јужно од Зајечара државном границом са Бугарском, затим границом са Македонијом ка Призрену и Ђаковици, а одатле преко Косова до Сталаћа и преко Ртња до Тимока.

Занимљиво је да многи историчари језика ово говорно подручје због својих специфичности али и сличности са македонским и бугарским језиком, нису убрајали у штокавски српски дијалекат. Ипак, несумњиво је да је призренско-тимочки један од старијих штокавских дијалеката, да није ушао у основу књижевног језика, али и да је веома значајан за проучавање развоја српског језика. Најважније карактеристике овог говора су непостојање развијеног акценатског система. Уместо четири јавља се само један акценат и то као гласовни удар на последњем слогу . Деклинација је сведена на два до три падежа уместо књижевних седам. (Пирот, од Пирот, према Пирот, видим Пирот, Пироте, сас Пирот, о Пирот) уместо Пирот, Пирота, Пироту, Пирот, Пироте, Пиротом, Пироту. Компарација придева је аналитичка (голем, поголем, најголем) уместо наставка за компаратив додаје се префикс по на позитив придева. Инфинитив се као глаголски облик скоро и не користи, а уместо њега јавља се конструкција ми че дојдемо уместо ми ћемо доћи.

У пиротском говору (и осталим призренско-тимочким говорима) стари полуглас није претворен у а , већ се задржао (сњн, дњн уместо сан и дан). Вокално л није дало у (длго, плно а не дуго и пуно), а л на крају слога није прешло у о дал, узел а не дао, узео и сл.

За ове говоре карактеристичан је и тзв. постпозитивни члан који се додаје речима жената, детето, човекат, уместо та жена, то дете, тај човек или женава, детево, човекав уместо ова жена, ово дете, овај човек.

Оливера Величковић-Лилић, проф.

ХРАМ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВОГ или Стара црква, се налази у некадашњој улици „V Конгрес“, данас је то улица: Ћирила и Методија, подигнута дозволом-ферманом из 1834 .године (у Цариграду у половини месеца Рамазана 1273.

године) Султан Абд. Мецид Махмудов Мустафић. Ферман је са турског превео 1911.године Јован Аранђела Станојевић-Трнски и у њему стоји да се одобрава подизање нове зграде цркве-храма Рождество Христово , на месту старе цркве у унутрашњости вароши, да не сме да чини штету околини и вароши у месту званом при крају реке Усаре.

Црква Светог Петра и Павла (XIII век) „Пећинска црква“, село Рсовци

На Старој планини у пећини брда Калик код села Рсовци, удаљеног 22 км од Пирота, налази се црква Светог Петра и Павла из 13. века, познатија као „Пећинска црква“, а још познатија је по јединственој фресци на северном зиду која приказује Исуса Христа као младог и „ћелавог“. Сматра се да је фреска настала у другој половини 13. века, када је у Лазареву Србију стигао велики број испосника из Синаја. Црква је под заштитом државе Србије, као културно добро од 1981.год.

Катарина Голубовић

Захваљујемо се:

МУЗЕЈУ ПОНИШАВЉА на могућности да ову публикацију обогатимо фотографијама из поставке Музеја.

ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ ПИРОТ

НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ У ПИРОТУ

<http://scc.digital.nb.rs/collection/nbpi-knjige>

INTRODUCTION

In the scope of public competition for financing projects for realization of the local plan of the action for children of Pirot for 2011. Teacher's Association "LOGOS" from Pirot started realization of the project: **"I am from Pirot, I can also show it"**. On 30th May 2011. Duration of the project till 15.12.2011.

The goal of the project is enhancing level of awareness of children of primary schools to meet cultural and historic values of the region and that living in pirot is not a shame but advantage. By the project we want to promote: Pirot dialect, cultural, geographic, historic, archeological and other values.

The product of the project will be a brochure A5, 20 pages, "book" of social studies of Pirot and its surroundings, as didactic means used in teaching, as well as a promotional material.

During the project we will encourage primary schools students to start (and proceed in years coming) researches of pirot region, to study specialties of pirot dialect and to, with the knowledge acquired, control literal speech.

**The author of the project
Olivera Velickovic-Lilic, teacher**

TOPICS

A Wildlife sanctuary "Old Mountain"

The area of wildlife sanctuary "Old Mountain" stretches partly in Bulgaria and partly in Serbia. It was proclaimed a Wildlife sanctuary of a great importance in 1977. The total surface of wildlife sanctuary "Old Mountain" is 142.219,64 hectares. It belongs to the Eastern Serbia regionally and it stretches over 4 municipalities administratively: Zajecar (9.958 ha), Knjazevac (9.958 ha), Pirot (63.194 ha), and Dimitrograd (11.099 ha).

In the wildlife sanctuary "Old Mountain" there are 1195 plant species (24.5% of Serbian flora), 51 species of moss, (34% of Serbia). In Old Mountain in the municipality of Pirot strict natural preserves are distinguished; "Devil's head", "Three hills", "Spruces" (Arbinje) – the most preserved and beautiful spruce woods in Old Mountain and Serbia in general and "Kopren" presenting habitat of plants of carnivorous species (*Drosera rotundifolia*).

In Old Mountain there are about 116 species of day butterflies, 22 of them are new founded and 6 are rarity; 18 species of herpofauna (reptiles), 6 of which are

amphibiae and 12 of reptiles; ichthyofauna (fish) is represented with 26 species; 203 species of birds, Old Mountain is included in the register of areas of international importance for European birds – IBA with the surface of 44,000 ha. The wildlife sanctuary Old Mountain is protected nature welfare nominated for the programme “Man and biosphere” (UNESCO-MAS). **Dragan Nikolić, teacher**

“WINDY HOLE” is a cave in the NE of the village Vlasi in the municipality of Pirot, on regional road Pirot-Sukovo village, Vlasi-Zvonacka spa on the left bank of the river Jerma. The total length is over 3 km. The cave consists of 2 elements: horizontal cave of windy hole and a vertical pit. Limestones of 40 m in diameter and 155m depth, through which water of The Berovsko lake sinks into Mud hall. There are 5 parts in the cave, the entrance is very narrow 2.2 m high with maximum width 1.3m, the cave jewelry sporadic, the canal meanders with numerous twists and drop from the entrance. **Dragan Nikolić, teacher**

“DAG SPRING” is a thermal, hot spring in the valley of the Gradasnica (“Dobrodolska”) river about 3km of NE of the village gradasnica and about 5km North of Pirot in the part of so called “Gradasnicka terma”. There are several hot springs at 466 to 470m. The springs belong to thermal source and are of various types. The temperature of the springs is from 21.5-30° C, and mineralization originates from eruptive rocks and gasses. The springs have a low radiation and they are healing with stomach, rheumatic and skin diseases. The old legend tells about miraculous healing of a girl Daga, by who the name was given to. **Dragan Nikolić, teacher**

SARL’K or Sarlak, Hisarlak is a hill at the outermost (E) slope of Dry mountain or its forward part named Belava. Sarlak has 3,5 Km², and the highest top is Momcilovac 562 m alt. This small rock and its position were used for construction of Momcilo’s town (Kale – fortress in Turkish) which had a defence function during history and was a core of development of later town in all following historic periods. **Dragan Nikolić, teacher**

THE RIVER VISOCICA IS 84 Km long. It runs through Serbia 69km length, and 15km through Bulgaria. It is the right tributary of the river Nisava. The surface of the river basin is 810 Km². Visocica constitutes of several springs under the mountain top Kom 2016m in the SE of Old mountain in the republic of Bulgaria as the river Komstica, named by a village. It enters Serbia in the municipality Dimitrovgrad 2 km SE of the village Slavinja river and gets its recognizable name Visocica, changing itself into the river Temstica, downstream of the place where it accepts its right tributary The Toplodolska river nearby the place “Death bridge”. Total fall in Serbia is 509m, and the coefficient of flow development is 1.95. Longer right tributaries are The Vodenicka river, The Rosomacka river, The Dojkinacka river, The Gostuska river, The Toplodolska river, and The Rudinje and Klajca. Longer left tributary is Pokrovstica. **Dragan Nikolić, teacher**

The river JERMA develops from the Wolf river and the Grubina meeting near the village Klisure. The length of the river Jerma from the village Klisure to the river mouth is 63.5 along with the Wolf river as its source branch the length is 72.1 km. 45.1 km belong to Serbia and 27 to Bulgaria. The surface of the river basin is 796 Km² from which about 400 Km² belong to Bulgaria. Longer right tributaries are The Kostrasevska river 11.5km, The Liskovica river 14 km, The Glogovstica 20.2 km, The Jablanica 14.8 km flowing into the river Jerma at the place it enters Serbia. The Poganovska river 10 km, The Zvonacka river which develops from The nasuskovska and The Rakitska river meeting near the village Zvonci at 641 m alt, flowing into The river Jerma nearby of the Monastery of Saint John in the village trnsko Odorovce at 549 m alt and The Kusovranska river 11 km long. **Left tributaries of the river Jerma** are Srezina's river 5 km, The Draginjska river 5 km, The Groznatovska river, The Turokovska river 4 km, The river Kusa 4 km and The Sukovski Stream 4.5 km. **Dragan Nikolić, teacher**

The Jewish in Pirot

THE JEWISH QUARTER, or The Jewish ghetto, was mostly settled by the Jewish in the part named Pazar (market), in the centre of the town in the extension of rabbin's building and contemporary post office building.. The population consisted of the Jewish "Sephard's", who had moved from Spain, spoken language was an argot so called Jewdeismo (jewish-Spanish or Latino). The first synagogue had already been built in XVI century but the real position is unknown. During time the synagogue called "Kal" also New Kal, was renovated about 1932, and there was MELDAR Jewish school, a little ritual bath Mikve in the yard and opposite to kal there was Little madras, where jews used to meet during week, and on Saturday mornings they used to study kabala script "Zohar" (the book of Shine). During Serbian-Bulgarian War 1885-6 Bulgarian occupied Pirot about three months and during the period they demolished the synagogue and robbed all jewish houses. There were the jewish who participated in wars together with men from Pirot. There were between 250 and 350 Jewish in Pirot. Early in dawn on 12th march 1943 Bulgarian occupiers blocked the Jewish ghetto and moved out all jewish population who could carry only personal things and documents. In the camp in Sokolana (gym) (today the gym of the high school in Pirot) they were locked for seven days to 19th march when in early dawn 178 people, women and children under the armed escort of motorized equestrian police they were taken to the railway station. The last traces of our Jewish fellow townsmen lose in Bulgarian town Lom on the Danube on 21st march 1943. According to documents Leon M. Seed submitted a written declaration to general Consulat of Kingdom Yugoslavia under the name The procedure of occupying Bulgarian civil and military authorities in Pirot and the county of pirot with the list of 152 jewish people from Pirot in march 1944. **Dragan Nikolić, teacher**

SETTLEMENTS - **Pirot**

43° 09' 11" NGLat 22° 35' 10" EGLon, surface 1232 km², 72 settlements (municipality data 2005), is situated in upper Ponisavlje in Pirot ravine with an average

altitude 367 alt. According to Jovan Cvijic, the area among Nis, Sofia, Skopje and Kosovska Mitrovica is called “the central area of the Balkans peninsula”. 300 km far from Belgrade, 900 km from Vienna, 692 from Budapest , 635 from istanbol, 80 km from Sofia, 436 from Thessaloniki, 70 km from Nis.Educational structure 10,27% with faculty and college, have high school education 36% primary school and less.

There are 8001 of the unemployed, 33% of the unemployed relatinf to available labour force. There are 465 companies 1347 entrepreneurs and by size of firm and numer of the employed there are 79.9% small, 16.6 medium and 3.7% larege. More information on : <http://www.ledo.pirots.rs/>

The official site of the municipality <http://www.pirots.rs/index.php/rs>

The main watter current is he river Nisava of total length 218, the length of the flow in Serbia 151 km. Dominant mountain is old mountain (the peak Midzor 2168 m).

The first mention of the town is on the Roman map from Tabula Peutingeriana, segment VII of the first half of the III century, under the name Turres (Tower).

	Surface, teritory, km2	Population number by register			The firs results
		1991	2002.	2011.	Absolute rise,fall 2011-2002
REPUBLIC OF SERBIA	88361	7.576.837	7.498.001	7.120.666	-377.335
CENTRAL SERBIA	55.968	5.606.642	5.466.009		
COUNTY OF PIROT	2.761	115.970	105.654	92.277	-13.377
Babusnica	529	19.172	15.734	12.259	-3.475
Bela Palanka	517	16.351	14.381	12.051	-2.330
Dimitrovgrad	483	13.334	11.748	10.056	-1.692
Pirot	1.232	67.113	63.791	57.911	-5.880
Source of data: Republic Statistics Institute					

The ancient settlement of Tures (Latin for flowers) was first cited in the Tabula Peutingeriana, a 3th century Roman map. Today, this comprises the area of modern day Pirot. The settlement was established to control and protect the main road in this part of the Empire. Travelers would stop in Pirot to rest and to change horses and carriages. Since Tures was not mentioned again in the centuries that followed, there is very little that is known about the region during that time.

It was not until the 15th century that written records referencing Pirot began to appear. The town was originally known as Pirogos, which originates from Greek. Several different armies conquered the region. Judging by the architecture of the monasteries in the region, Pirot was part of the Stefan Nemanja state. In 1877 it was liberated from over five centuries of Turkish occupation. **Dragan Nikolić, teacher**

The village PETROVAC is situated SW of Pirot. The oldest written notes of the place as Smrdan are from the period 1447-1489 in Alibeg’s possession belonging to nahia (Tur. District) Znepole with 16 households, three widows and income of 1648 aka

(Tur. Money) About the origin of the name Smrdan (stinky). According to telling of Cedomir and his son Borivoje Panajotovic from the family "Panajotovci" when Turkish came to the center of the village, pigs were taking bath, and that influenced that Turkish changed the name of the village from Dundje to Smrdan. By the other interpreting Smrdan related to behavior of the villagers, who were independent and peculiar. Contemporary name was given after Petar Ist Karadjordjevic. It is historically important because of battles before The First and during The Second World War. Today as a symbol of noting of centuries fight for liberation of those areas from occupiers 7th july is denoted in the foot of Drenova head in place Padez, where a gratitude mobnument was built by the fountain Gradislav. **Dragan Nikolić, teacher**

VIA MILITARIS, Roman road connected Europe and Asia Via Publica, Agger Publicus, Strata and in the medieval Age Carigrad road (Constantinopolis), Carigrad way and Morava way (the river). The first road in the river morava valley was built by Romans in 33 BC, and the Eastern branch through Trakia was built between 29 and 61 year.. The road turned to the South-east via bela Palanka (Remesiana), Pirot (Turres) marked in the roman map Tabula Pentingeriani published in the third century AD to Sofia (Serdica) и Plovdiv (Philipopolis), and via Jedren(Hadrianopolis) to Carigrad (Vizantion). From Belgrade to Visantion (Byzantion) there were 30 overnight stays, 43 stations for changing chariots and horses, around 670 Roman miles. The road was built by the rule nine steps or 6 meters wide paved with big rectangular stones or covered with sand. **Dragan Nikolić, teacher**

STAMBOL JOL or carigrad road in the book of Dubrovnik man Felix petancic of 1444 year ("On roads leading to Turkey"), dedicated to Hungarian king Vladislav II, it was spoken for the first time about two ideal directions that direct from Belgrade via Jedren to Carigrad or Galipolje. The one leads via Nis and Pirot, and the other via Kosovo. In the XVII century famous writer about travels Avlija Celebija called it the main road, Czar road between Sofia and Belgrade. The road was common nine human paces wide wide enough that two chariots could pass each other, that it was "mostly bad and tiring" sporadically muddy. There were permanent traffic buildings like menzilhana and in Mehmed's II time those were basic courier post services, mostly bigger stables with hay roof open from three sides and next to them there were two or more cottages where people who took care of horses lived. **Dragan Nikolić, teacher**

Momcilo's town, Fortress, Pirot town is situated at a forward little slope of rocky part of Dry mountain or Sarlak (Sar'k) at right bank of the little river Bistrica and as a military fortress it consists of three connected wholes. The Upper town was built during the last decades of XIV century in Duke Lazar's times in rectangular shape WE direction 50x35 m dimension and Middle town with elliptical shape 70x60m dimension, in irregular rectangle shape stretching to NW and three gates: Nis, Stambol and Knjazevac. The fortress is surrounded by water canal 5-6 m wide. A marble plate with the inscription "Military commander Rahim-pasha reconstructed the town in

1804” was found in Lower town.

PIROT KILIMS

Pirot kilim is made on a vertical loom where warf aand woof are pure woolen. Woof is threaded through warf slot and bitten as hard as possible with a stamper so kilim is thick woven. Kilim is long lasting because of a thick weave It has two identic right sides. 95 patterns are used for weaving. The most famous patterns are turtle, rose, bomb, queen’s sleeve, dining table etc.

		
Bomb	Rose	Turtle

There is an unvisible cross in almost each pattern. Miraculous power and positive energy are denoted to it so it is protector of each house having it in possession. It is not only craft but work of art, and pirot weavers are meritorious for that. Thanks to geographic and politic position of Pirot, Pirot kilim has reached president residences of many countries. It has been the real true brand of Pirot and Serbia.

Jovanovic Jovana

GUILD “Craftsmen Association of Pirot county”

was situated in so called “Rabben’s building”, of the jewish owner Aharon-Aron Rabben, who, at the corner that time street 20 Vojvoda Stepa and Jewish district, built a large building in 1883 called by people “Rabben’s building” or “Noah’s boat”, because the building was built or grabbed of a swamp of the outskirt unsettled “Barje”(Swamp”).The Jewish Aharon-Aron Rabben, as a rich pirot merchant and like true local patriot suffered a lot by Bulgarian occupiers. He moved from Pirot several years after Derbian-Bulgarian war. His heirs sold “Rabben’s building”. Professor Kosta N Kostic mentioned 20 guilds. The oldest crafts are: aba tailoring,, pottery, barrel, weaving, tiling. Craftsmen made their guilds or some their ovn guild.

The primary school “8. September” Pirot wrote on old crafts

Contemporary time is characterized by improved technology.Almost for each hand craft in the past at least one machine which can replace human hand has been invented, but not completely. Some crafts were pushed back by industry forever and lost importance.

Our kilim and its making are far well known, because it was traded and improved from father to son. How many times have you imagined flying on kilim like Aladin. For a long time amost every woman have practiced that craft. She involved part of her hart,

talent and provided a respect in the World.

Pirot kilim making started in the medieval Age. There is an opinion that kilim originated from a cover under horse saddle. The craft was developing gradually. First it was formed and done for house needs. Simple plain uncoloured carpets were being made. By wool combing a soft smooth carpet was provided, and later the first ornaments were made. It was done on a vertical loom and there was a great demand on the market. One can notice wealth of colours, motives and tradition on these stunning carpets.

Pirot kilim as a rarity has reached many towns. The demand used to be bigger. Although it faded away it will always gain with its beauty.

Natalija Stanisic VIII3

OLD CRAFTS: Pinter (Barrel maker)

There are less and less craftsmen and if we meet one, it will be an old man in a mountain village who inherited it from his father. In my village there is one old blacksmith and potter.. I will describe how a barrel is made because my grandfather was a pinter.

Barrels are most often made of black locust and mulberry tree. When we cut a tree we take it to a mill to make boards of it. Boards are dried outside for six or more months. We need a straight or semicircular grater and a hammer. We straighten out the dried boards more, then we use semicircular to make recesses and the boards provided are called long. Then we hammer bottom and lid and then we put two longs into one ring, we put the bottom and light fire inside. We put the remaining longs while fire burns, rings and we put a cork so wine or brandy won't leak when boards dry. When fire extinguishes wood begins to widen. We clean the barrel from ash and peel out the burned part with semicircular grater and polish it. Later we put a lid with a tap for easier pouring. Finally we heat letters and numbers, grave the name of craftsman, production year, volume and maybe a picture of grapes, plum or any other. In the end we make a hole for cork and put it. That barrel is ready.

This craft is very rare and noone in the willage can make a barrel!

Nilola Pavlov VIII4

Old crafts

There have been for a long time ago up today dominating, and somewhere still existing old nice crafts having written down old times and made traces for present or future time . there are a lot of crafts, and all of them are characteristic by themselves. Long time ago, even our parents don't remember it, there was an interesting craft where hands and minds made everything beautiful become true and made a beautiful jewelry decorating the richest halls, worn by rich population. That is goldsmith craft. The skill of those craftsmen to transform the art and knowledge into jewelry, and all of it from small, nicely arranged craftshops with a soul. Beautiful necklaces, bracelets, medallions went out of them, and craftsmen were nice, noble people of respect.. All of them were described in many books like "Zamfir's Zona". They also made various house objects decorating rich and some poorer houses. As each time has its own characteristics, in

today's world of computers and internet, we can only remember goldsmiths as a reminiscence of past time.

And the traces it made here will probably live among people although it doesn't exist!

Ristic Ivana VIII 4

CRAFTS: Pottery-sculpture-art

Old people have told for a long time that a man with his ten fingers can create everything he wants and destroy it with one hand. It's like you start writing a letter and, after the first sentence you wrap the paper and throw it away. In searching for a craft I suggest you pottery as well as sculpture. You ask yourself: What is sculpture. How long have the name been used? What is so special about pottery. How the objects are made? Is it a difficult craft? Pottery is, like sculpture an artistic skill. Our ancestors used it to make supplies a long time ago. They made dishes, decorated and sold them. The items have been made of special sort of soil mixed with hot water and knead it well. The dough mass is shaped into various shapes. When it is finished it is put in shade to dry. Then the items are baked in a stove.. after baking, there has to be complete cooling so the items won't crack. Sculpture making is art of shaping objects with materials like stone, marble, wood, clay... A sculptor is a man who creates a sculpture.. Clay and wax fit perfectly and they are easily shaped.. The colour of the object can be natural or artificial.. People who invented these crafts didn't know that those would be vocation of many generations, as well as that it would disappear. With new generations craft production is replaced with more modern things.. But there are people and associations who make efforts those crafts won't be forgotten. There also fans of old crafts trying to distinguish them.

If you didn't know me, you would not even think that I am the eighth grade pupil and culture and tradition lover. Don't let them be forgotten, blown with tornado forever.

Ana Cenic VIII4

National garments of our district

Garments and footwear are divided into rural and town by social parameters. Village garments by type features belongs to Sopska garment(part of Serbia) main raw materials for making the fibre were wool and hemp and leather for footwear.

The parts of female garment are: a long shirt with sleeves, sleeveless dress, jacket, , apron, scarf and recently skirt and and sleeveless jacket and leather footwear.

Male garments: shirt, long sleeveless jacket, peasant shoes with a tip and peasant jacket, wide woolen belts, socks and peasant cap.

Shirt is long-sleeved and long above ankles visible under upper garment.

Heavy cloth is a dress made of coarse fabric, uncut at front, sleeveless, knees length. it consists of two straight pieces.

Women wore dark woolen braided, sleeveless jacket over shirts, with heart neck. It was buttoned with four buttons.

Jacket is an open sleeveless, cotton filled dress. Lining is white cotton fibre, worn over long shirt with apron. First it was purchased for girls before wedding, after that it was worn by young and older women during holidays.

Natasha Micic

On some characteristics of Pirot speech

Pirot speech belongs to Prizren-Timok dialect between Timok in the North and Prizren in the South, more precisely South of Zajecar along boundary with Bulgaria and Macedonia to Prizren and Djakovica, via Kosovo to Stala' and over Rtanj to Timok.

It's interesting that the speech because of its peculiarities was not included in Stokavski Serbian dialect because of its similarities to Bulgarian and Macedonian. Nevertheless, it's doubtless that it is one of the oldest Stokavski dialects, not included in stem of literary language, but it's also very important for studying of development of Serbian language. The most important characteristics of the speech are lack of developed accent system. Instead of four, there is only one accent stressed in the last syllable. Declension is minimized to two or three cases instead of literature seven ones. Comparison of adjectives is analytic – instead of comparative suffix, there is a prefix added in front of the positive form. Infinitive as verb form is almost out of usage.

In Pirot speech the old half vowel is not transformed into vowel a, (Ѡ in English does not exist in Serbian literary language). Consonant l was not transformed into vowel o etc.

So called postpositive article is characteristic (there is no article in Serbian – note of the interpreter) added as a suffix to words (Macedonian).

Olivera Velickovic Lilic, teacher

CHRIST'S BIRTH TEMPLE or The Old church is situated in former street V Congres, today Cirilo and Metodije street, built with the approval Ferman from 1834 (in Carigrad in the middle of the month Ramazan 1273) the Sultan Abd. Medzid Mahmutov Mustafic. Ferman (approval) was translated from Turkish in 1911 by Jovan Arhangel Stanojevic Trnski and there is approval of of a new building church – Christ's birth temple, in the place of the old building inside the town, not allowed to damage its surroundings in the place called By the river Usara. (in Turkish times churches had to be lower than mosques so the church was digged in – note of the interpreter).

Saint Peter's and Paul's church, the village Rsovci

In Old mountain in the cave of the hill Kalik near the village Rsovci, 27 km far from Pirot there is Saint Peter's and Paul's church of 13th century, more known as cave church, and even more known by the fresco on the north wall presenting Jesus Christ as young and "bald". There is opinion that the fresco was painted in the second half of the 13th century, when a large number of monks arrived from Sinay in Lazar's Serbia. The church is under protection of state as culture heritage from 1981.

Katarina Golubovic

ЛИТЕРАТУРА:

Парк природе „Стара планина“

Преузето из документације ЈП „Србијашуме“.

ВЕТРЕНА ДУПКА

Др Јован Петровић, Пећина Ветрена дупка у селу Власи, страна 123, ПИРОТСКИ ЗБОРНИК број 4, Пирот 1972.

Петровић Јован, Крашка врела у долини Јерме, Гласник СГД, св.32, Београд, 1956.

Николић Драган, Екскурзирање по завичају 1, необјављени радови.

ДАГ БАЊИЦА

Др Живорад Мартиновић и Др Михајло Костић, Градашнички термални рејон-прилог морфологији и термалној географији Нишавља, (95 -120 стране), Пиротски зборник број 3,

САРЛК

Ђирић В.Јован, Географија Пирота, Аспекти примењене географије I, Пирот, 1965.

Станковић М. Стеван, Пирот и околина- запис о завичају, Пирот, 1996. СР-Каталогизација у публикацији Народне библиотеке Србије, Београд 908(497.11), ID=43059212.

Николић Драган, Екскурзирање по завичају 1, необјављени радови

Живановић Д. Мирко, дипл.правник, Нишавље-Монографија историјско-етнографског карактера, Пирот, 1933.

ЈЕВРЕЈСКА МАЛА

Знаменити људи и дела, Књига III, Николић М.Владимир, Стари Пирот-етнолошке белешке из прошлости града, Пирот, 1974.

Новиц Живковић, Терор окупатора, Пиротски зборник број 6 (страна 171-195), Пирот 1974.

Жени Леби, Јевреји у Пироту, Библиотека сведочанства, Привредни преглед, Пирот Слобода 1990. ISBN 86-315-0082-8.

ПИРОТ

Гласник СРПСКОГ ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА, година I, свеска 1, (од Коста Н Костић, Пирот), Београд 1912.

Јован ЦВИЈИЋ, Главне особине централних области Балканског полуострва, Говори и чланци, Београд 1921. (шесто поглавље: Централна област и балканско језгро) страна 113-124.

Књига 9, Становништво, упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, подаци по насељима, Републички завод за статистику, Београд, мај 2004, ISBN 86-84433-14-9;

Статистички годишњак Србије 2002, Извор: Војногеографски институт

Станковић М. Стеван, Пирот и околина- запис о завичају, Пирот, 1996. СР-Каталогизација у публикацији Народне библиотеке Србије, Београд 908(497.11), ID=43059212.

Станковић М. Стеван, Географија понишавља, Београд 1997. СР-Каталогизација у публикацији Народне библиотеке Србије, Београд 911.37(497.11), ID=48904972.

Др Јован В.Ђирић, Географски положај и границе Пирота и пиротског региона (21 -30 стране). Пиротски зборник број 3,

Село ПЕТРОВАЦ

Др Јован В. Ђирић, Старост насеља горњег Понишавља и Лужнице-Према турским и другим изворима XVI-XVII века, Пиротски зборник број 7 (страна 19-34), Пирот 1975.

Др Ђирић В. Јован, Насеља горњег Понишавља и Лужнице – Порекло и истраженост, Пиротски зборник бр 8 и 9, Пирот 1877-1977.год.

Николић Драган, Екскурзирање по завичају 1, необјављени радови

ВИА МИЛИТАРИС,

Зиројевић Олга, “The Constantinopie road from Beograd to Sofija” 1459-1683), Београд 1970.

Евљја Челебија, Путопис, Одломци о југословенским замљама, превео увод и коментар написао

Х.Шабановић, I, Сарајево, 1967, 1978.
 Цвијић Јован: Балканско полуострво, Београд, страна 16.

СТАМБОЛ ЈОЛ или Цариградски друм
 Зиројевић Олга, “The Constantinople road from Beograd to Sofija” 1459-1683), Београд 1970.
 Евлија Челебија, Путопис, Одломци о југословенским земљама, превео увод и коментар написао
 Х.Шабановић, I, Сарајево, 1967, 1978.
 Живановић Д. Мирко, Нишавље-монографија историјско-етнографског карактера, Пирот, 1933.

МОМЧИЛОВ ГРАД

Петровић Н, Пиротски град, Старинач н.с. (Београд 1956) 295-304,
 Пејић Предраг, Пиротски град кроз векове, Пирот 1996.

ЕСНАФ

Знаменити људи и дела, Књига III, Николић М.Владимир, Стари Пирот-етнолошке белешке из прошлости града, Пирот, 1974.
 Костић Н Коста, Стара српска трговина и индустрија“, стр.129-132.
 Душан М.Ђирић, Рабеново здање- (Одломак из необјављеног рада, Пирот-Кале капија), Пиротски зборник број 4, Пирот 1972.

ХРАМ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВОГ

Знаменити људи и дела, Књига III, Николић М.Владимир, Стари Пирот-етнолошке белешке из прошлости града, Пирот, 1974.
 Ђирић Јован, Топографија Пирота, прилог за енциклопедију, ПИРОТСКИ ЗБОРНИК 32/33, (2007/2008)

САДРЖАЈ / CONTENTS	Срп.	Engl.
Увод / Introduction	1	13
ПРИРОДА / NATURE Парк природе Стара планина / Wildlife sanctuary “Old Mountain”	2	14
Пећина Ветрена дупка / cave Windy hole	2	14
Даг-бањица / Dag-spring	2	14
Сарл к / Sarl’k	3	14
Река ВИСОЧИЦА / The river Visocica	3	14
Река ЈЕРМА / The river Jerma	3	15
СТАНОВНИШТВО И ОБИЧАЈИ / POPULATION AND CUSTOMS ... Јевреји у Пироту / The Jewish in Pirot	3-4	15
НАСЕЉА / SETTLEMENTS Пирот / Pirot	4-5	15-16
Петровац / Petrovac	5	16
ИСТОРИЈА / HISTORY Пирот, кроз векове / Pirot through centuries	5	17
Виа Милитарис / Via Militaris	5	17

СТАМБОЛ ЈОЛ или Цариградски / STAMBOL JOL or carigrad road	6	17
АРХЕОЛОГИЈА / ARCHEOLOGY Пиротска тврђава / Pirost fortress	6	17
ЗАНАТИ / CRAFTS ... Пиротски ћилим / Pirost kilim	6	18
ЕСНАФ / GUILD ... Народна ношња / National garments	7-11	18-20
ЈЕЗИК / LANGUAGE О особинама пиротског говора / On characteristics of Pirost speech	11	21
КУЛТУРА И УМЕТНОСТ / CULTURE AND ART -Цркве и манастири / Churches and monasteries ХРАМ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВОГ / CHRIST'S BIRTH TEMPLE Црква Св. Петра и Павла (Пећинска црква) / Saint Peter's and Paul's church (cave church)	12	21
ЛИРЕТАРУРА	22	

Ауторка пројекта / Author of the project: Оливера Величковић-Лилић, проф. Olivera Velickovic-Lilic	Design: GS "CICERO" Krupac, Pirost
Number of copies printed: 500	Page: 20 + 4, Okt. 2011.
CIP:	

Адреса: Танаско Рајић 76, 18300 Пирот / [Address: 76 Tanasko Rajic, 18300 Pirost](#)

СЕКРЕТАРИЈАТ ЛОГОС-а / [Secretariat of LOGOS:..... logos@logos.org.rs](#)

ПРОГРАМ ЗА ДЕЦУ / [Children programme: deca@logos.org.rs](#)

ПРОГРАМ ЗА МЛАДЕ / [YONGSTERS PROGRAMME: mladi@logos.org.rs](#)

ЕКОЛОШКИ ПРОГРАМ / [ECOLOGY PROGRAMME: .. ekologija@logos.org.rs](#)

ПРАВНИ ТИМ / [LEGAL TEAM: imampravo@logos.org.rs](#)

www.logos.org.rs